

Η συμπτωματοποίηση του άγχους

Dominique Laurent

Συμπτωματοποίηση του άγχους δεν σημαίνει ότι συγχέουμε το σύμπτωμα με το άγχος.¹ Στο σεμινάριό του στην Βαρκελώνη, ο Ζ.-Α. Μιλιέρ τόνισε την αντίθεση ανάμεσα στο σύμπτωμα, το οποίο ψεύδεται, και στο άγχος, το οποίο δεν ψεύδεται. Ο ριζικός διαχωρισμός το πραγματικού και του νοήματος, τον οποίο πρότεινε ο Λακάν, μας επιτρέπει να πούμε ότι τίποτε αληθινό δεν μπορεί να ειπωθεί για το πραγματικό. Μέσα από αυτή την προοπτική, η απόλαυση του συμπτώματος είναι αδιαφανής, εκτός νοήματος, και η σημασία του συμπτώματος δεν είναι παρά ένα ψέμα. Η άλλη εξίσωση, την οποία προτείνει ο Λακάν, καθιστά ισοδύναμα το νόημα, ή την αλήθεια, και την απόλαυση [jouissance], πρόκειται δηλαδή για την *νοημα-πόλαυση* [jouï-sens]. Αλλά η αλήθεια, καθώς είναι αδύνατο να ειπωθεί ολόκληρη, κάνει το σύμπτωμα να είναι επίσης ένα ψέμα που αφορά το πραγματικό που διακυβεύεται. Το άγχος δεν εξαπατά στο βαθμό που είναι σήμα μιας απόλαυσης που δεν επιτρέπει να συλληφθεί από το σημαίνον. Το άγχος-σήμα δεν πρέπει όμως να το εκλάβουμε ως σήμα για το υποκείμενο. Υπονοεί ότι το υποκείμενο συνάγεται από το άγχος, δηλαδή ότι είναι πρώτα απ' όλα απάντηση του πραγματικού.

Υπάρχει κάποια πιθανότητα να κάνουμε να συμπέσουν αυτά τα δύο πεδία του πραγματικού, που είναι το σύμπτωμα και το άγχος; Στο *Σεμινάριο IV, Η σχέση αντικείμενου*, η φοβία του Χανς παρουσιάζεται ως μια συμπτωματοποίηση του άγχους στο βαθμό που κατορθώνει μια σημαίνουσα ανασυγκρότηση. Δηλαδή απομονώνει ένα σημαίνον που εξασφαλίζει ένα αντικείμενο. Αυτό το ίδιο είναι σήμα για τον επερχόμενο φόβο, από τον οποίο το υποκείμενο μπορεί να προστατευτεί.

Αντιθέτως, στο *Σεμινάριο X, Το άγχος*, η φοβία του Χανς δεν καταργεί πλήρως το άγχος. Υπάρχει ένα υπόλοιπο, το οποίο υλοποιείται από τη μαύρη, θολή κηλίδα στη μουσούδα του αλόγου, και την οποία ο Λακάν καθιστά αντικείμενο *α*. Θα μπορούσαμε να γενικεύσουμε αυτή την προοπτική και να πούμε ότι η αναλυτική θεραπεία είναι μια κατευθυνόμενη φοβία. Αυτό θα επέτρεπε να συμπτωματοποιήσουμε το άγχος, στο βαθμό που αυτό εισάγει στη μέγιστη σημαίνουσα άρθρωση, και να γράψουμε το αξίωμα της φαντασίωσης ως προσπάθεια σύνδεσης του σημαίνοντος με την απόλαυση, για να επιτύχουμε επιτέλους να απομονώσουμε αυτό που θα ήταν το $S(A)$ ως όνομα της απόλαυσης.

Αυτός ο νέος εξοπλισμός του έμβιου από τη γλώσσα δεν εξαντλεί την φροϊδική ενόρμηση, δηλαδή τη λακανική απόλαυση ως θεμελιώδη αποτυχία του *ομιλόντος* (*parlêtre*). Από μια ορισμένη άποψη, το σημαίνον που απομονώνεται στη φοβία απηχεί το $S(A)$. Εκεί όπου ο φοβικός μαρτυρά μια ορισμένη τεχνογνωσία

¹ Μεταφράζουμε τμήμα του άρθρου που δημοσιεύτηκε ως: Dominique Laurent, Inhibition, symptome et angoisse, aujourd'hui, *La Cause Freudienne*, 2004/3, no 58, pp. 56-59.

με το αντικείμενό του, μέσα από την αποφυγή ή την αντι-φοβική διαβεβαίωση, το τέλος της ανάλυσης ως μια «τεχνογνωσία με το σύμπτωμα» επιτρέπει σε εκείνον που αναλύθηκε να αποκτήσει τη γνώση μια ορισμένης ενορμητικής λειτουργίας, ενός ορισμένου τρόπου απόλαυσης. Από αυτή την άποψη, το αναλυμένο υποκείμενο ξέρει ότι δεν πρόκειται να απαλλαγεί μια για πάντα από το άγχος· ξέρει επίσης ότι έχει διασχίσει την «μεταβιβαστική πίστη», το υποκείμενο της υποτιθέμενης γνώσης, δηλαδή «την αγάπη καθόσον δίνει νόημα και γνώση στο πραγματικό» (Μιλέρ).

Από τα τέλη της δεκαετίας του '60, η ψυχιατρική ανέπτυξε την κλινική του άγχους υπό διάφορες ονομασίες συνδρόμων υποδεικνύοντας το άγχος ως στόχο της θεραπευτικής πρόθεσης. Η επέκταση αυτής της κλινικής του άγχους έγινε με την διαταραχή μετα-τραυματικού στρες και με την κατάθλιψη, καθώς, με βάση τις αγχώδεις διαταραχές, το άγχος αρχίζει να θεωρείται ως σύμπτωμα της ίδιας της κατάθλιψης. Το DSM-IV παράγει με αυτό τον τρόπο, κάτω από την επικεφαλίδα των αγχωδών διαταραχών, ένα συνεχές, όπου στεγάζονται οι φοβίες, η προσβολή πανικού, οι καταστάσεις γενικευμένου άγχους, το μετα-τραυματικό στρες και οι ιδεοψυχαναγκαστικές διαταραχές, παρ' ότι, παραδόξως, αυτοί οι δύο τελευταίοι τύποι διαταραχής δεν περιλαμβάνουν υποχρεωτικά το άγχος στα κριτήριά τους. Μέσω του φαινομένου που έχει ονομαστεί *ταξινομητικό looping* σύμφωνα με την έκφραση του Ian Hacking, η ταξινόμηση αυτή απομονώνει, τρέφει και πολλαπλασιάζει τις μορφές της πανταχού παρουσίας του άγχους. Πρόκειται για μια κλινική που συνηχεί με την άνοδο στο ζενίθ του αντικειμένου *a*. Σε έναν κόσμο που φείδεται ολοένα περισσότερο του νοήματος για να εξηγήσει την ανθρώπινη υποκειμενικότητα, και που εξωθεί στην απόλαυση, η σχέση του ανθρώπου με το άγχος του αυξάνεται. Παράλληλα, η σχέση του με το σύμπτωμα ως ίχνος της απώθησης μειώνεται. Είναι ξεκάθαρο ότι η συμπτωματική φαινομενολογία της φροϊδικής υστερίας έχει ήδη περιέλθει σε λήθη· η φοβία, εκτός κι αν καθίσταται παραλυτική, δεν ενοχλεί πια κανένα· οι δε μεγάλοι ψυχαναγκασμοί ή οι τελετουργίες καθίστανται σπάνιοι. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ψυχανάλυση δεν έχει πλέον ως πρωταρχικό της καθήκον να αποκρυπτογραφήσει το σύμπτωμα, αλλά να εισαγάγει τον αναλυόμενο στην συμπτωματοποίηση του άγχους του, προκειμένου να τον οδηγήσει στην μέγιστη συμπτωματική συνεκτικότητα. Η οποία δεν νοείται παρά στο βαθμό της προοδευτικής της υποκειμενοποίησης.

Μετάφραση από τα γαλλικά: Γεώργιος Β. Μητρόπουλος